

38 Andre mener

Li- og fjellrype er blant Norges mest populære jaktbare arter. Årlig jakter om lag 60.000 mennesker etter rype og økonomisk sett utgjør rypejakta en betydelig inntektskilde for ulike typer eiendommer rundt om i landet.

Rypene - vilforvaltningens stebarn?

KRONIKK-
Av
Oddgeir Andersen,
Norsk institutt for
naturforskning
(NINA)

Et kjennetegn ved rypenes bestandsdynamikk, er at bestanden kan variere svært mye mellom år. Denne jaktseasonen er et dårlig rypeår både i Gudbrandsdalen og landet sett under ett. Ser man på fellingstatistikken de siste 30 årene, ser man en avtagende tendens, til tross for at antall jegerer holder seg nokså stabilt. Dette betyr at rypebestanden gradvis reduseres. Det er nylig satt frem forslag om å sette fjellrypa på rødlista (en liste over sårbare og truede arter i Norge) fordi fellingstatistikken viser at fjellrype har hatt en bestandsreduksjon på mer enn 30% de siste 10 år. Tatt i betraktning at rypenes vekstpotensial er svært stort, er ikke en bestandsreduksjon på 30% bekymringsfull.

Det som er bekymringsfullt, er at det blir lenger og lenger mellom toppårene. Dette kan skyldes flere faktorer, blant annet predasjon (som vi til en viss grad kan påvirke) og klimaendringer (som vil ikke kan påvirke) som påvirker næringstilgangen for rypekyllinger, men også smågnagerbestandene. Samtidig blir det mer og mer åpenbart for rypeforskere at jaktas betydning øker, etter hvert som rypebestanden gradvis reduseres.

Retningslinjer savnes

I Norge er det slik at jaktretten ligger hos grunneieren (heretter kalt rettighetshaveren), mens villet er eierløst. Når det gjelder hjortevilt og bever er det utarbeidet nasjonale forskrifter om forvaltning av disse artene. Både kommuner og rettighetshavere har gjennom denne forskriften et ansvar for forvaltningen, innen de rammer forskriften setter. Denne type retningslinjer finnes ikke for annet småvilt. Ett av hovedkriteriene for at en vilart skal være jaktbar, er at det produseres et høstingsverdig overskudd. I år kan det nok diskuteres om dette kriteriet er oppfylt i mange av rypearterene i Gudbrandsdalen og ellers i landet.

Småvillet generelt og rype spesielt har, historisk sett, vært underlagt en tradisjon for at det «forvalter seg selv» gjennom at forvaltningen normalt sett ikke innfører noen former for beskatningsreguleringer. Det er ikke

mange ti-år siden elevene innen naturfaglige studier fikk høre at jakt på rype ikke hadde særlig stor betydning for bestandsutviklingen. Forskning på rype de siste 10-15 årene har, som allerede nevnt, vist at betydningen av jakt er større enn man tidligere trodde. Som en følge av denne kunnskapen har innføring av dagskvoter blitt vanlig i mange områder. Dagskvoter er vel og bra, men problemet er ofte at disse dagskvotene også gjelder i år med middels eller god bestand. Det er ikke nødvendig å innføre restriksjoner i gode år.

Ungå overbeskatning

I dårlige rypeår, der vil normalt si år med tettheter under 5-10 rype/km², gjerne kombinert med liten kyllingproduksjon, er behovet for beskatningsreguleringer langt større. I et dårlig rypeår som sesongen 2009 er, blir det nokså klart at man trenger å forvalte rype etter noen enkle, grunnleggende regler for å unngå overbeskatning og for å sikre et tilstrekkelig produksjonsgrunnlag med tanke på neste jaktseason. Døde ryper legger som kjent ikke egg. Kommunen bør eventuelt fylkesmannen bør også ha mulighet til å gripe inn og regulere jakta lokalt eller regionalt i dårlige år. I Sverige ser vi eksempler på dette i år, hvor rypejakta er strengt i store områder fordi bestanden er på et kritisk lavt nivå, og jakt anses derfor ikke å være forsvarlig. Denne muligheten bør også innføres i Norge fordi rettighetshavere som gjennomfører fri jakt i dårlige rypeår praktiserer en forvaltning som strider mot prinsippet om bærekraftig høsting. Det finnes knapt nok noe høstingsverdig overskudd og allikevel gjennomføres jakt uten noen former for beskatningsreguleringer i mange områder. Siden villet i prinsippet er eierløst blir det feil at den som besitter jaktretten selv kan bestemme at man jakter fritt på eger terrenget når bestanden er på et kritisk lavt nivå. Det er et felles ansvar å ta vare på og sikre rypebestanden for fremtida. Allmenheten har riktignok krav på tilgang til småviltjakt uten hund i statsallmenninger, men prinsippet om bærekraftig høsting skal veie tyngre enn allmenhetens adgang til småviltjakt. Derfor trengs nasjonale retningslinjer.

Rypejakta bør kunne reguleres på lokalt eller regionalt nivå i dårlige rypeår, men kun i dårlige år. Allmenheten kan også jakte etter andre småvilarter som ender, duer, hare og skogsugle i dårlige rypeår, uten at det trenger å gå på

BESTANDSUTVIKLING: - Det som er bekymringsfullt, er at det blir lenger og lenger mellom toppårene. Foto: Vidar Heikrøtter

bekostning av tilgangen til småviltjakt.

Forskning - ny kunnskap

Rypeforvaltningsprosjektet (2006-2011) er et samarbeid mellom forskningsinstitusjonene Norsk institutt for naturforskning (NINA), Høgskolene i Hedmark (HHM) og Nord-Trøndelag (HNT), Statskog SF og Statskog

er prosjekteiere. Prosjektet ser på problemstillinger av typen som er beskrevet over, og tester ut ulike typer forvaltningsmodeller til bruk nettopp i dårlige rypeår. Gausdal statsallmenning er ett av områdene som aktivt deltar i prosjektet. Undersøkelser blant rettighetshavere i regi av prosjektet viser også at de rettighetshaverne som har innført beskatningsreguleringer, som for eksempel dagskvoter, sjelden har definert noen nedre grense eller terskelverdi for bestandstetthet før beskatningsreguleringer skal iverksettes. Mange rettighetshavere har også beskatningsreguleringer i gode rypeår, noe som kan virke meningsløst for mange jegerer. Resultatene fra en spørreundersøkelse blant 3000 rypejegere i regi av Rypeforvaltningsprosjektet viser også at jegerne ønsker å forholde seg til en årlig kvote rype som kan felles, fremfor dagskvoter. En kvote over et lengre tidsrom, for eksempel en

uke, gir større frihet for jegeren. Det er forvaltningsmessig uinteressant om rypene skytes samme dag, eller om utaket spres ut over sesongen. Innføring av årlige kvoter gjør det også enklere å beregne det maksimale jaktutaket man bør ha i et jaktområde og rettighetshaverne kan dermed unngå overbeskatning i dårlige år.

Bestandsoversikt

En av forutsetningene for å kunne treffe gode beslutninger vedrørende gjennomføringen av jakta, er at man skaffer seg oversikt over bestanden før jaktstart. Flere eiendommer i Gudbrandsdalen taksierer nå rypearterene før jakta, slik at man vet hva man har å forvalte ut i fra. I Rypeforvaltningsprosjektet deltar nå om lag 200 eiendommer rundt om i landet hvor et stort antall frivillige som har gjennomført et takseringskurs, taksierer rypearterene med godt dresserte stående fuglelunder før jaktstart. Det benyttes en standardisert registreringsmetode som kalles linjetaksering etter avstandsmetoden. Gjennom disse takseringene får vi ut to viktige opplysninger som forvaltningen trenger: rypeitetthet og kyllingproduksjon. Disse parametrene sier mye om hvor mye man kan ta ut, og dermed hvordan man bør forvalte rypebestanden i om-

rådet. Gjennom bruk av linjetaksering etter avstandsmetoden, kan vi også si at den moderne rypeforvaltningen nærmer seg måten tevitforvaltning er områdekvote et bærende prinsipp. Som allerede nevnt, ønsker rypejegere seg årskvoter fremfor dagskvoter. Det er enkelt å innføre en årskvote per jeger eller selge jaktkort med rett til å felle et gitt antall ryper (basert på takseringsresultater før jakt) dersom områdekvote for rype beregnes. Dermed unngås overbeskatning, prinsippet om bærekraftig høsting ivaretas og allmenhetens adgang til jakt vil bli opprettholdt.

Ved prosjektets slutt i 2011 skal det utgis en håndbok i rypeforvaltning som skal gi enkle, konkrete råd for hvordan man bør forvalte rype til beste for rettighetshavere, jegerne og andre brukere av naturen. Disse rådene kan danne grunnlag for noen enkle, nasjonale retningslinjer for fremtidens rypeforvaltning.

**Døde ryper
legger ikke
egg**

Forestillingen om den miljøvennlige norske oljepolitikken må ha blitt en sovepute. For hva kan det ellers være som kan få en statsråd til å uttale i valgkampen at åpning av nye leteområder i nord ikke har noe med klimapolitikk å gjøre?

Terje Ormundsen, i Aftenposten